

ma (prioritet kod postupaka, trenutak smrti, etička ne/dopuštenost zahvata u reproduktivne procese, gen-istraživanja i sl.).

Paternalizam u bioetici (odlučivanje o dobru drugoga), informirani pristanak (Informed Consent) u medicinskim postupcima, ljudsko tijelo i osobnost, te privatnost i povjerenje u medicinskoj etici i bioetici su četiri sljedeće tematski zaokružene cjeline knjige (str. 119-190). Ove teme odražavaju pristup pitanjima koja su nužno povezana s bioetičkim sadržajem unutar kojega se prosuduju etičke kvalifikacije konflikata u traženju njihovih ispravnih rješenja. Od osobite je važnosti pitanje *informiranog pristanka* u odnosu liječnik i pacijent. Pacijent ima pravo biti upoznat sa svim fazama dijagnostičkih procedura i medicinskog tretmana, kako bi mogao i sam odgovorno su-odlučivati.

Kao posljedica prethodnih pitanja slijede dvije posljednje teme. Najprije je to pitanje transplantacije organa, tkiva i umjetnih organa što je omogućeno novim znanjima i suvremenim medicinskim tehnologijama. Sve je to nužno povezano sa bioetičkim pitanjima koja se moraju rješavati interdisciplinarno kako bi se izbjegao monopol u odlučivanju pri razrješavanju moralnih konflikata ove vrste. Pri rješavanju ovih problema prikazani su i različiti politički pristupi i opcije koje odražavaju politički utjecaj i moć kroz financiranje zdravstvenih usluga i bioetičkih programa na medicinskom području (deseta tema).

Promatrajući ukupni sadržaj tekstova o navedenim temama, ovom knjigom se omogućuje širi uvid u problematiku s kojom se u današnjim zdravstvenim programima susreće ne samo medicinsko osoblje nego osobito korisnici njihovih znanja. Bioetičko prožimanje tih znanja je važan uvjet suvremene zdravstvene djelatnosti na koju smo svi kao korisnici osjetljivi.

U eventualnom novom izdanju, lektor će zacijelo promijeniti njemački grad "Nürnberg" u *Nürnberg* (str. 34) kao i riječ "*antos*" u ispravni grčki pojam *autós* (str. 66).

Potencijalnog čitatelja koji knjigu uzme u ruke, autorica će sigurno zainteresirati svojim zalačkim pristupom temama. Njena je želja, izražena već u uvodnim napomenama, da ponudene teme dovedu do dijaloga i razmjene mišljenja, kako bi "oživio" interes za ovo područje koje je u našim uvjetima i krajevima relativno novijeg datuma. *Bioetika in vivo* to svakako omogućuje.

Tomislav Jozić

Bioetika - umijeće opstanka

Van Rensselaer POTTER, *Bioetika. Most prema budućnosti*, S engleskog prevela Ines Radinović, Medicinski fakultet u Rijeci / Katedra za društvene znanosti, Hrvatsko društvo za kliničku bioetiku, Hrvatsko bioetičko društvo, Međunarodno udruženje za kliničku bioetiku, Rijeka, 2007., 269 str.

Posljednjih godina i u našim su se stranama počele javljati bioetičke teme i ozbiljnija razmišljanja o njima. Istina, i ranije su postojale konkretne moralne dileme o ovim pitanjima, osobito u medicini, koje su se potom prenosile i na teorijsko etičko područje. Tipičan primjer u tom smislu dogodio se u Seattleu (SAD) 1962. god., kada je prvi put u medicini primijenjen aparat za dijalizu pacijenata s bubrežnim oboljenjima. Tada je nastao praktični moralni problem o prioritetu brojnih bolesnika koji su imali biti priključeni na aparat. Me-

dicinska praksa je tako bila nužno suočena s područjem i izvan okvira struke u užem smislu. To je zahtijevalo etička rješenja kojima se medicina ne bi moralno kompromitirala, te je tako došlo i do formiranja prvoga *Etičkog komiteta* (povjerenstva) od devet članova (samo dva liječnika). Povjerenstvo je razmatralo okolnosti od kojih je ovisio prioritet za dijalizu.

Na tragu ovakvih pitanja koja su se umnožavala razvojem znanosti, a napose medicinske biotehnologije, došlo je do nove discipline s nazivom *bioetika*. Ona je mnogo šire područje od etike, jer uključuje multidisciplinarni pristup o preživljavanja čovjeka i o životu uopće. Bioetika je nastala kao moralna refleksija nad novim medicinskim stanjem kao posljedicom napretka u drugoj polovici 20. st., te se proširila i na područja izvan etičkih.

Van Rensselaer Potter (1911.-2001.), biokemičar i onkolog nizozemskoga porijekla s Američkoga sveučilišta Wisconsin (Madison), bio je prvi znanstvenik koji je "skovao" pojam *bioetika* od dvije grčke riječi: bios (život) i ethos (moralno ponašanje). On je najprije objavio dva članka 1970. god., u kojima spominje bioetiku, a zatim 1971. god. i knjigu *Bioetika - most prema budućnosti*.¹ Trebalo je proći 36 godina da se njezin prijevod na hrvatskom jeziku pojavi u Rijeci od četiri izdavača, kako već stoji na početku ovoga prikaza. Potter je smatrao da se etičke vrijednosti ne mogu odvojiti od biološkoga znanja, pa se bioetika može shvatiti i kao *spajanje biološkoga znanja sa znanjem o ljudskim vrijednostima sustavima*. Ne treba smetnuti s uma da je Potter biolog i biokemičar, pa

odatle i njegove ideje o biološkom preživljavanju, o potrazi za optimalnim okolišem, o znanosti i biološkim pitanjima o čovjeku, a sve to u vezi s etičkim vrednovanjem znanstvenih stvarnosti. Stoga je za njega bioetika svojevrsni etički nadzornik upotrebe znanja. Bioetika je "znanje kako koristiti znanje" za preživljavanje ili jednostavno "moralna mudrost" bez koje je znanost slijepa.² Potter je započeo "pokret" koji se više ne da zaustaviti. S pravom je nazvan "ocem" bioetike koju nazivaju još i globalnom, integrativnom i pluriperspektivnom.

Hrvatska verzija Potterove *Bioetike* čini se dopadljivom već pri prvom dodiru s njom, bilo zbog opremljenosti bilo zbog čak deset priloga koji prate sadržaj teksta. Na samom početku knjige nalazi se pet priloga: sadržaj; riječ urednika (prof. Ivan Šegota, Sveučilište u Rijeci); opširan i sadržajan predgovor hrvatskom izdanju (prof. Luka Tomašević, Teološki fakultet u Splitu); Potterova posveta prof. Aldu Leopoldu koji je predvidio proširenje etike u bioetiku, te autorov predgovor. I na kraju ima pet priloga: Potterovo "bioetičko vjeronanje" u pet članaka; indeks autora; indeks tema; pogovor (prof. Iva Sorta Bilajac), a unutar njega je i, kao peti dio, ekskluzivni Šegotin intervju s Potterom, "emajlirana" prepiska Potter - Šegota, te obavijest Potterove unuke o njegovoj smrti kao zasebna cjelina i mjesto odakle se iščitavaju neke pojedinosti vezane uz Potterov život i rad.

Potterovu "hrvatsku priču" (Iva Sorta B.) treba zahvaliti uglavnom prof. Ivanu Šegoti koji je imao intenzivne akademske

¹ V. R. POTTER, članci: "Bioethics. The Science for Survival", u: *Perspectives in Biology and Medicine*, 14 (1970), 127-153.; "Biocybernetics and Survival", u: *Zygon-Journal of Religion and Science*, 5 (1970), 229-246; knjiga o bioetici: *Bioethics. Bridge to the Future*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1971.

² Usp. V. R. POTTER, *Bioetika. Most prema budućnosti*, str. 9, 23, 29-30.

odnose s Potterom, a ujedno je i urednik ovoga izdanja. Sam sadržaj knjige je podijeljen u trinaest poglavlja: Bioetika, znanost opstanka; Theilhard de Chardin i pojam svrhe; Most prema budućnosti: koncept ljudskoga napretka; Društvo i znanost; Opasno znanje: dilema moderne znanosti; Vijeće za budućnost; Uloga nepravilnosti ljudskoga ponašanja i misli; Uloga pojedinca u modernom društvu; Unutarstanične reakcije na promjene u okolišu: potraga za optimalnim okolišem; Kako je definiran optimalan okoliš?; Znanost i biološki čovjek; Biokibernetika - ključ znanosti o okolišu; Opstanak kao cilj budućnosti.

Već i iz ovoga pregleda naslova daju se naslutiti različitost i opseg tema koje su Pottera zaokupljale oko *znanja kao mudrosti*. Njegov 30-godišnji rad u istraživanju raka doveo je usput i do nastanka ove knjige, ali je cijelo vrijeme bio zaokupljen "filozofskom zabrinutošću" za budućnost, problemima ljudskoga napretka i prirodom "nereda" s kojim se susretao u znanstvenom radu i životu (str. 23). Njegovo shvaćanje "koncepta opasnoga znanja" dovelo ga je do zaključka da se ljudsko znanje ne može odvojiti od etičkoga vrednovanja, pa je bioetika "spoj znanja i vrijednosti" (str. 30). Zato se mora prihvatiti sustav prioriteta u uporabi znanja, pri čemu se Potter prisjeća i biblijskoga izraza da je "početak mudrosti strah Gospodnji" (str. 37; Ps 111,10). Traženje izlaza iz znanstvenih i prirodnih problema dovelo ga je i do Chardina. Za njega tvrdi da je "čitav svoj život posvetio pomirenju znanosti i religije" (str. 59), te se s njim slaže da je "problem čovjekove budućnosti danas predmetom opredane diskusije" (str. 67).

Potter je misao o napretku definirao kao "kretanje prema nekom cilju", ali pritom tvrdi da se svijet još nije dogovorio o

jedinstvenom shvaćanju napretka. U tom kontekstu smatra da postoje tri koncepta napretka koji još nisu usklađeni (do 1971. kad to piše): religijski, materijalistički i znanstveno-filozofski koncept napretka. O toj temi raspravlja čak na jedanaest stranica (str. 71-81). Znanost je proizvela "opasno znanje" koje dovodi do moći (str. 85, 109) i do nepredvidivih komplikacija, napose u molekularnoj biologiji. Zato ljudska "mudrost" i novi studiji moraju kontrolirati znanje uvažavanjem "koncepta reda glede morala, tradicije, običaja i zakona" (str. 96). "Opasno znanje" nije nova pojava, ona za Pottera počinje još u knjizi *Postanka*, kada je Adam jeo sa stabla znanja (str. 101; Post 3,1-7). Od Darwinovih dana znanost uništava tradiciju ne nudeći pritom "nikakve vlastite utješne alternative" niti je zabrinuta za čovjekovu sudbinu (str. 113).

Preostali sadržaj knjige najbolje se očituje u Potterovu naglasku na rješavanju opasnosti izazvanih znanostima i tehnologijom. On predlaže neku vrstu "Vijeća za budućnost" ili stvaranje "Kronike za budućnost" kroz kontinuirane simpozije, literaturu, novine, kroz religiju, politiku, stručnjake raznih područja i sl., kako bi ljudi poznavali današnje dileme u rješavanju opasnosti oko opstanka. Da bi se sačuvalo dostojanstvo pojedinca kao i mogućnost opstanka i napretka, potrebno je "njegovati svijet ideja" i uvažavati vrijednosne procjene (filozofija, etika, moral) "na područjima gdje same činjenice nisu dovoljne". Autor očito aludira na znanstvene mitove i umišljenost znanosti što je dovelo do gubitka ravnoteže između tehnologije i vrijednosti. "Ukoliko se ubrzo ne ispravi trenutna neravnoteža, naš će svijet biti izgubljen neovisno od nuklearnog rata" (str. 114-115). Potter je to pisao 1971. god. Do danas su se njegova predviđanja o mogućoj katastrofi višestruko uvećala mi-

tovima ljudskoga znanja lišena "mudrosti". To samo ukazuje na današnju važnost poznavanja i prihvaćanja bioetičkih ideja vezanih za opstanak i kvalitetu postojanja.

Ova knjiga je više nego puki poziv za njezino čitanje. Mi još vjerojatno nismo dokraja svjesni uloge tema koje Potter tretira u svojoj *Bioetici*. Ona nudi orijentaciju u vrednovanju i približavanju duhovnih i prirodnih znanosti ili, drugim riječima, bioetika postaje most po kojem sigurnije idemo u susret budućnosti.

Tomislav Jozić

Dva vrijedna župna zbornika

Fra Velimir BLAŽEVIĆ (prir.), *Franjevački samostan i župa Petrićevac - Banja Luka. Zbornik radova sa Simpozija, održanog 16. i 17. rujna 2005., u povodu 120 godina postojanja franjevačkog samostana (1885.-2005.) i 130 godina župe (1876.-2005.)*, izd. Franjevački samostan Presvetoga Trojstva - Petrićevac, Banja Luka - Petrićevac, 2006., 328 str.

Marijan KARLAULA (ur.), *Župa Vidoši. U povodu 150. obljetnice blagoslova župne crkve*, izd. Župni ured Vidoši (Livno), Livno, 2007., 264 str.

Uvijek je za svaku župu važan događaj kada dobije svoju monografiju ili zbornik. Na žalost, malo ih je koje ih imaju. O mnogim našim župama nisu objavljeni ni ozbiljniji članci u kakvom časopisu, a postoje već stoljeće ili čak dulje. Dijelom su za to odgovorna nepovoljna vremena u kojima smo živjeli, jer se desetljećima nije mogla pisati cjelokupna istina o životu Katoličke Crkve u ovim krajevima, ali ima tu

i našega vlastitog nemara. Zato vjerničku, ali i širu kulturnu zajednicu, raduje svako novo izdanje na tom području. Dvije su drevne župe Banjolučke biskupije dobile u posljednje vrijeme takve vrijedne zbornike o svojoj povijesti. Riječ je o župi sv. Ante Padovanskog i franjevačkom samostanu Presvetoga Trojstva u banjolučkoj župi Petrićevcu, te o starodrevnoj župi Vidoši kod Livna, iz koje su nastale sve današnje župe u Livanjskom polju u novije vrijeme. U ovom prikazu želim se osvrnuti na ta dva zbornika i predstaviti ih našoj javnosti.

Prvi se 2006. god. u izdanju franjevačkog samostana Petrićevac pojavio zbornik s naslovom *Franjevački samostan i župa Petrićevac - Banja Luka*. U podnaslovu stoji kako je to *Zbornik radova sa Simpozija, održanog 16. i 17. rujna 2005., u povodu 120 godina postojanja franjevačkog samostana (1885.-2005.) i 130 godina župe (1876.-2005.)*. Za tisak ga je priredio neumorni profesor dr. fra Velimir Blažević, koji, iako je umirovljen, ne smanjuje opsega svoga rada i uvijek nas iznova obrađuje novim knjigama iz područja crkvenoga prava i povijesti Crkve u ovim krajevima. On je, zajedno s tadašnjim gvardijanom fra Josipom Božićem i potpisnikom ovoga prikaza, bio organizator toga studijskoga dana na Petrićevcu.

Okosnicu zbornika čini osam znanstvenih prikaza iz dalje povijesti katoličanstva te života župe i samostana Petrićevac od njihova osnutka do danas, koji su bili izloženi na simpoziju. Najprije je potpisnik ovih redaka iznio *Pregled povijesti Katoličke Crkve u sjeverozapadnoj Bosni do osnutka župe Petrićevac*. Posegnuo je unatrag do antičkoga doba, iz kojeg je i u ovom području otkriveno više starokršćanskih bazilika, zatim je preko bujnoga srednjovjekovnog života Crkve s mnoštvom župa, crkava i samostana došao do vremena teških stra-